

HUSNIDDIN ESHONQULOV

**NAVOIYSHUNOSLIK.
LIRIK ASARLARNI
SHARHLASH:
G'AZAL SHARHI**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
O'ZBEK TILI VA ADABIYOTI KAFEDRASI**

HUSNIDDIN ESHONQULOV

**NAVOIYSHUNOSLIK. LIRIK ASARLARNI
SHARHLASH: G'AZAL SHARHI**

(O'quv qo'llanma. Birinchi kitob)

**Ta'lim yo'nalishi: 60230100 – Filologiya va tillarni o'qitish (o'zbek tili);
60111400 - O'zbek tili va adabiyoti**

**Toshkent-2023
“FAN ZIYOSI” NASHRIYOTI**

KBK: 63.3(ŷ36)474 E-14

UO'S: 534.376.475.18

Mazkur o'quv qo'llanma respublika oliy o'quv yurtlari 60230100 - Filologiya va tillarni o'qitish (o'zbek tili), 60111400 -O'zbek tili va adabiyoti, 60230300 -Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik (o'zbek) ta'lim yo'nalishlari talabalarga o'tiladigan "Navoiyshunoslik" fani dasturining "Navoiy asarlarini sharhlab o'qish tamoyillari" moduli asosida tayyorlangan bo'lib, unda ulug' shoir asarlariga sharhlar bitish an'anasi, lirik asarlarini sharhlash tamoyillari va g'azallarini sharhlash mezonlari xususida fikr yuritilgan. O'quv qo'llanmada lirik asarlarni sharhlash tamoyillari, xususan, g'azalning spetsifik xususiyatidan kelib chiqib uni sharhlash mezonlari tizimli holatda ko'rsatib o'tilgan bo'lib, u talabalarda Alisher Navoiy va mumtoz shoirlar lirik merosini sharhlash ko'nikmasini shakllantirishda xizmat qiladi. Shuningdek, navoiyshunoslik bo'yicha ilmiy tadqiqot olib borayotgan doktorant, tayanch doktorant, mustaqil va erkin izlanuvchilar hamda Alisher Navoiy asarlari muhiblariga sharhlashga oid muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

NAVOIYSHUNOSLIK. LIRIK ASRLARNI SHARHLASH: G'AZAL SHARHI

(O'quv qo'llanma. Birinchi kitob)

Mas'ul muharrir

M.Q. Muhiddinov

: Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti
professori, filologiya fanlari doktori,
O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan
yoshlar murabbiysi.

Taqrizchilar:

D. R. Yusupova

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat
o'zbek tili va adabiyoti universiteti professori,
filologiya fanlari doktori

Z.Q.Amonova

Buxoro davlat universiteti dotsenti,
filologiya fanlari doktori

O'quv qo'llanma Buxoro davlat universitetining 2023-yil 29-noyabrdagi 673-sonli buyrug'iga asosan nashr etishga ruxsat etilgan. Ro'yxatga olish raqami 673-21

© ISBN 978-9910-744-23-5

© Fan Ziyosi - 2023

© Duna poligraf xususiy korxonasi

KIRISH

Alisher Navoiyning badiiy ijodi, ilmiy merosi davrlar o'tishi bilan yangicha ma'no qirralarini namoyon eta oluvchi nihoyatda noyob ma'naviy meros sanaladi. Ulug' shoir ijodiga qayta-qayta murojaat qilish uning noyob tafakkur va taxayyul olamidani imkon qadar teranroq bahra olish imkonini yaratadi. Bunday urinishlar benazir iste'dod sohibining barcha davrlar uchun ahamiyatli hisoblangan, dolzarb ijtimoiy-siyosiy, axloqiy-ta'limiy, ma'naviy-ma'rifiy qarashlari, yuksak san'atkorligining namunasi, sanalgan badiiy kashfiyotlariga kishini chinakam muhibga aylantirib qo'yadi. Alisher Navoiy ijodida umumbashariy g'oyalar shu qadar yuksak salohiyat bilan badiiy ifoda etilganki, undagi ma'rifat durlaridan bahra olish inson ko'ngliga beqiyos zavq-u shavq hadya etish bilan bir qatorda uning ma'naviy kamolotiga ham sezilarli ta'sirini ko'rsatadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining *"Buyuk shoir va mutafakkir Alisher Navoiy tavalludining 580. yilligini keng nishonlash"* to'g'risidagi qarorida (PQ – 4865-son, 2020-yil 19-oktabr) e'tirof etilganidek: *"Ulug' shoir o'zining she'riy va nasriy asarlarida yuksak umuminsoniy g'oyalarni, ona tilimizning beqiyos so'z boyligi va cheksiz ifoda imkoniyatlarini butun jozibasi va latofati bilan namoyon etib, yer yuzidagi millionlab kitobxonlar qalbidan munosib va mustahkam o'rin egalladi"*¹. Bu noyob ma'rifat durlarining ma'no-mohiyatini teran anglash ulug' shoir yashgan davrdan e'tiboran barcha zamonlarda bo'lgani kabi bugungi kunimiz uchun ham nihoyatda muhim ahamiyat kasb etib kelmoqda.

Alisher Navoiy she'riyatidagi ramziy-majoziy ma'noda ifodalangan ma'rifat durlarida yashiringan ulug' shoir adabiy niyatining mohiyatini anglash va uning badiiy kashfiyotlaridan zavq olish ijodkor yashagan davrda ham u qadar oson kechmagan. Shu bois Xuroson hukmdori Husayn Boyqaro tomonidan tashkillashtirilgan "oliy majlis" yig'inlarida Abdurahmon Jomiy, Alisher Navoiy singari buyuk so'z san'atkorlarining she'rlari ifodali o'qilib, sharhlangan. Bugungi kunda ana shunday sharhlarga bo'lgan ehtiyoj yanada ortdi. Shu bois ushbu qo'llanmada "Lirik asarlarni sharhlash tamoyillari"ni yoritishda "Navoiyshunoslik" fanining o'quv dasturiga asoslanib, badiiy asarni sharhlash tushunchasidan bahs etildi. Sharhning tahlil, talqin, tafsir va ta'vil bilan aloqador o'zaro o'xshash jihatlari va tafovutlari imkon qadar

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Buyuk shoir va mutafakkir Alisher Navoiy tavalludining 580-yilligini keng nishonlash to'g'risida"gi PQ – 4865-son qarori. <https://lex.uz/ru/docs/-5037201>.

Binobarin, mug'bachaning mayli la'ldan bahra olish saodati noqisliklardan xalos bo'lgan qalbgagina nasib etadi.

Ko'rinadiki, ulug' shoir may mazmunida bitilgan g'azallarida ham yuksak insoniy fazilatlarni ulug'laydi. Bu barcha zamonlar uchun, xususan, barkamol avlodni tarbiyalash ustuvor vazifa sifatida belgilangan davrimiz uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.

MUNDARIJA

Kirish.....	3
LIRIK ASARLARNI SHARHLASH TAMOYILLARI.....	5
1.1 Badiiy asarni sharhlash tushunchasi, uning tahlil, talqin, tafsir va ta'vildan farqlanuvchi jihatlari.....	5
1.2. Navoiy asarlariga sharh va izoh yozish an'anasi.....	17
1.3. Alisher Navoiy lirik asarlarini sharhlashning mushtarak va tafovutli jihatlari.....	42
NAVOIY G'AZALLARINI SHARHLASH MEZONLARI.....	55
2.1. Alisher Navoiy sharhlanayotgan g'azalining yaratilish davri, qaysi devonga mansubligi va mavzusini aniqlashtirish.....	55
2.2. G'azal matnidagi anglashilishi murakkab so'zlar lug'atini tuzish va baytlarning nasriy bayonini tayyorlash tamoyillari.....	66
2.3. Sharhda g'azalning umumiy mazmun-mohiyati va ayrim badiiy xususiyatlarini yoritish.....	77
ALISHER NAVOIY G'AZALLARIGA BITILGAN SHARH NAMUNALARI.....	85
Ishq o'ti kulidan oyinafom bo'lsin ko'ngil.....	85
Taxt-u tojin bersa bu davlatni topmas podshoh.....	89
G'arq etar bahri fano g'am zavraqin, ey piri dayr.....	94
Xotiri jam' istar ersang, avval xavotir daf'in et.....	99
Mayli la'ldan baxramandlik saodati.....	106

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
O'ZBEK TILI VA ADABIYOTI KAFEDRASI**

HUSNIDDIN ESHONQULOV

**NAVOIYSHUNOSLIK. LIRIK ASARLARNI
SHARHLASH: G'AZAL SHARHI**

“ FAN ZIYOSI ” nashriyoti
Litsenziya AI № 195, 15 dekabr 2023.
2023yil 16 dekabrga bosishga ruxsat etildi.
Bichimi 60x90, TIMES TAD garniturasida,
7-shartli bosma taboq, soni 100 nusxa.
Duna poligraf bosmaxonasida chop etildi.
Manzil: Buxoro shahar Mustaqillik ko'chasi 28 uy
E-mail: ya.duna2012@yandex.ru duna_poliqraf@bk.ru

**KBK: 63.3(Ў36)474 E-14
UO'S: 534.376.475.18
ISBN 978-9910-744-23-5**

